

Tracing the Art of the Straub Family [Tragom umjetnosti obitelji Straub], Matej KLEMENČIČ – Katrina MEKE – Ksenija ŠKARIĆ (ur.), Javni Zavod Republike Slovenije za varstvo kulturne dediščine, Ljubljana, 2019., 276 str.

Umjetničke migracije zanimljivo su i dugo iskustvo povijesti umjetnosti, još od antike. Davno prije nego što su suvremene masovne migracije u 21. stoljeću postale *bauk-koji-kruži-Europom*, migracije umjetnikā bile su pojava kojom su se prenosili stilski preokreti, tehnološke novine, nova ornamentalna rješenja i drugi vizualni leksik i iskustva pa su redovito obogaćivale sredinu koja ja primala umjetnike migrante. Povod migrantima bio je srodan ovim današnjima: potraga za poslom (umjetničkim narudžbama) i boljim životom nego što je to rodna sredina mogla pružiti. Barokna Europa posebno je gusto iscertana migracijskim putovima na sve strane, sve do rubova, ali i preko mora i oceana koji ju opasuju, jer umjetničkim djelima – ili tek utjecajima, a rjeđe odlaskom samih umjetnikā – povezuje i ondašnje kolonije. Umjetnike koji kreću na put kao pojedinci teško je i pobrojati, jer gotovo svaka značajnija barokna biografija uključuje neku migracijsku petlju, a u toj općoj pojavi posebna su skupina rodbinski povezane skupine migranata koji nalaze posao kao zajednica (na primjer, štukateri iz Wessobruna ili arhitekti, graditelji i majstori raznih pratećih strukā iz švicarsko-talijanskih kantona Ticino i Grigione), koji kreću na put uz potporu obitelji, katkada čak vraćajući se zimi u rodni kraj kako bi dogovarali daljnje strategije obiteljskog poduzetništva. Za njihovo proučavanje ratovi i tvrde granice Europe u većini 20. stoljeća bili su često nepremostiva zaprjeka pa su umjetnički migranti bili poznati samo fragmentarno, djelima u jednoj državi ili regiji, ali ne u cijelosti i u opsegu koji su svojim životom i radom zapasali. S takvog motrišta projekt nazvan »Tragom umjetnosti obitelji Straub« (akronim TrArS) postavio je zadatak udružiti dosadašnja znanja i proširiti ih novima, temeljenima na usporedbama opusa petorice braće kipara iz obitelji Straub u 18. stoljeću.

Straubovi su rodom iz Wiesensteiga kraj Stuttgarta (tada dio Bavorske), a bili su, kako ih predstavlja iznimno informativna i korisna četverojezična mrežna stranica: »vodeći kipari u nekoliko gradova današnje Njemačke, Austrije, Slovenije i Hrvatske. Najstariji od njih, Johann Baptist Straub (1704. – 1784.), imao je radionicu u Münchenu, Philipp Jakob Straub (1706. – 1774.) u Grazu, Joseph Straub (1712. – 1756.) u Mariboru, Johann Georg Straub (1721. – 1773.) u Bad Radkersburgu, dok je najmlađi od njih, Franz Anton (1726. – 1774/76.) živio i radio u Zagrebu. Petorica braće potekla su iz iste kiparske i stolarske radionice u Wiesensteigu, koju je vodio njihov otac Johann Georg (1674. – 1755.) i koji je zaslužan za njihovo osnovno obrazovanje. Svoje znanje i umjetničku vještinu, kao i lokalnu razinu umjetničke produkcije, nadograđivali su u interakciji s umjetničkim okruženjima u kojima su djelovali. Značajan uspjeh postigli su u najvećoj mjeri zahvaljujući vrhunskoj tehničkoj podlozi te njihovoj iznimnoj prilagodljivosti očekivanjima zajednica za koje su svoja djela izrađivali. Dvadeset i četiri povjesničara umjetnosti, arhivista, konzervatora i restauratora iz četririju zemalja od 2017. godine usmjerili su istraživačke napore da uspostave zajednički katalog, u kojim je popisano tristo i dva djela braće Straub i koji je otvoren, dakako, i za dopune. Tako su u Zagrebu Straubovi (ponajprije onaj »naš«, Franz Anton, ali i starija braća Philipp Jakob te Joseph) predstavljeni djelima u Hrvatskoj, na izložbi *Vrhunac baroknog poleta: umjetnost obitelji Straub na području negdašnje Zagrebačke nadbiskupije* u Domitrovićevoj kuli na Kaptolu od 19. rujna do 3. studenoga

2019. U konačnici, objavljena je zajednička višejezična monografija *Tracing the Art of the Straub Family* [*Tragom umjetnosti obitelji Straub*] sa studijama i katalogom djela obitelji Straub, u kojoj su svi tekstovi prevedeni na engleski jezik, ali su objavljeni i na jeziku na kome su izvorno pisani (hrvatski, slovenski ili njemački), s pridruženim sažetcima drugih dvaju jezika na kraju studije ili poglavlja.

U prvom uvodnom poglavlju (»About the project«) istraživački rezultati u monografiji najavljeni su kao manji dio sakupljenih podataka koji su u punom opsegu dostupni na spomenutoj mrežnoj stranici. Predstavljeno je pet partnerskih ustanova – Hrvatski restoratorski zavod (Hrvatska) kao voditelj projekta, potom Zavod za zaštitu kulturne baštine Slovenije i Sveučilište u Ljubljani (Slovenija), Sveučilište u Grazu (Austrija) te Bavarski državni zavod za zaštitu spomenika (Njemačka) – kojima se suradnički pridružilo još sedam (s hrvatske strane Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, Konzervatorski odjel u Zagrebu), a brojne su organizacije (Europska unija kroz program *Kreativna Europa*), ustanove, ministarstva i vlasnici umjetnina pomogli istraživačkoj skupini. Primjerice, razni župni, dijecezanski i (nad)biskupijski arhivi uvidom u matice omogućili su rekonstrukciju obiteljskog stabla Straubovih, kroz gotovo dva stoljeća, od oko 1645. do 1825. godine, također objavljenom u uvodnom dijelu (»The Straub family tree«).

Nakon prvotnoga upoznavanja s protagonistima (projekta i istraživanja) slijede studije (»Esseys«), a prvu od njih – »Između akademske umjetnosti i cehovskih tradicija« (Between academic art nad guild traditions) – potpisuju Julia Strobl, Ingeborg Schemper-Sparholz i Matej Klemenčič. Među ostalim prinosima u povijesti istraživanja kiparske braće i njihovih djela, navode da je atribucije hrvatskih djela Straubima od 1970-ih počela objavljivati Doris Baričević temeljem stilskih analiza, a potom ističu suvremene uspjehe suradnica na ovom projektu Martine Ožanić, Ksenije Škarić i Martine Wolff-Zubović, koje su proširile katalog atributivnim novinama i poznavanjem altarističkih konstrukcija, predložaka, ornamenata i suradničke tehnologije rada. Julia Strobl u dvama sljedećim poglavljima – »Obitelj Straub u Wiesensteigu« (The Straub family in Wiesensteig) i »Johann Baptist Straub«, o najstarijem od braće – opisuje put i sudbinu radionice od stolarije djeda kiparske braće, Johanna Ulricha Strauba u XVII. stoljeću († 1706.), čija su oba sina, Johann Georg St., otac petorice istraživanih Strauba i njegov mlađi brat Johannes (čiji su potomci ostali u Wiesensteigu do XIX. stoljeća), naslijedila vještinu obrade drveta. Novi naraštaji tu su zanatsku vještinu proširili u kiparstvo da bi se najstariji od sinova Johanna Georga St., Johann Baptist školovao u Münchenu i Beču a potom postao raskošni tumač rokoka u važnim crkvama Bavarske (posebno Münchena, gdje su mu osim toga pripisane i skulpture u kraljevskoj lođi dvorskoga kazališta, Cuvillies-Theater) i Beča. Christina Pichler obradila je drugorođenog brata u poglavlju pod naslovom »Philipp Jakob Straub« kao jednu od najvažnijih imena austrijske barokne kiparske baštine, koji jer radio za mnoge štajerske crkve (počevši od središnje, katedrale u Grazu), a čija se djela nalaze i u hodočasničkoj crkvi Majke Božje Jeruzalemske na Trškom Vrhu kraj Krapine (glavni oltar), u katedrali a nekoć isusovačkoj crkvi u Varaždinu (propovjedaonica) i u uršulinskoj crkvi rođenja Isusova u istom gradu (kućište orgulja sa skulpturama) te u župnoj crkvi sv. Kuzme i Damjana u Kuzmici, nekoć zvanoj Orljavica, kraj Pleternice (glavni oltar), za koji atribucija ostaje otvorena s mogućnošću da je riječ o djelu Franza Antona. Češća suradnja

braće, osim spomenute dvojice te Josepha i Johanna Georga pretpostavka je koju su istraživanja otvorila. Valentina Pavlić u poglavlju pod naslovom »Joseph Straub« predstavlja djela naturaliziranog Mariborčanina, koji je slovenski dio Štajerske opečatio drvenim rokoko oltarnim retablama, propovjedaonicama i uresima orgulja, javnim skulpturama u kamenu, ali se proširio i na četiri lokaliteta u Hrvatskoj: u franjevačkoj i župnoj crkvi sv. Nikole biskupa u Čakovcu (glavni oltar i skulptura s bočnog oltara), u župnoj crkvi uznesenja Blažene Djevice Marije u Taborskom (bočni oltar sv. Josipa), u uršulinskoj crkvi u Varaždinu (bočni oltar sv. Ivana Nepomuka) i u župnoj crkvi Uznesenja Blažene Djevice Marije u Zlataru (glavni oltar). Michael Preiss je u kratkom poglavlju obradio Johanna Georga Strauba Mlađega, čije je jedino sigurno djelo bočni oltar Majke Božje Sućutne u crkvi Naše Gospe u Bad Radkersburgu. U poglavlju »Franz Anton Straub« Martina Ožanić i Matina Wolff-Zubović predstavile su najmlađeg brata, koji se nastanio u Zagrebu, a u Hrvatskoj se njegova djela, uglavnom oltarni retabli, katkada cijeli ansambli (glavni i bočni oltari) te propovjedaonice, osim u Zagrebu (drvena skulptura Boga Oca, sada u Muzeju grada Zagreba, vjerojatno iz crkve sv. Marka) javljaju na još šesnaest lokaliteta: Bedenica, Brezovica, Cernik, Čučerje, Gornja Jelenska, Hrvatska Kostajnica, Karlovac, Kloštar Ivanić, Kutina, Lužnica, Marija Gorica, Pakrac, Prepolna, Sveti Petar Čvrstec, Velika Ludina i Vugrovec Donji.

S obzirom na to da je cilj projekta uz istraživanje bio i obnova Straubovih djela, čemu su prethodile druge vrste istraživanja, posebno one tehnološke koje zalaze »pod kožu« umjetninā i u strukturu oltara, pa su Rupert Karbacher i Lea Rachenauer objavili studiju naslovljenu »Rezultati istraživanja glavnog oltara sv. Jurja u München-Bogenhausenu« (Results of the examination of the high altar of St George in Munich-Bogenhausen), Paul Bernhard Eipper studiju naslovljenu »Odnos prema izvornoj polikromiji kroz povijest na primjeru djela iz radionica obitelji Straub« (The historical handling of the original polychromies on the Straub family's workshop pieces), Saša Dolinšer i Katja Kavkler studiju naslovljenu »Otkrivanje umjetnina Josepha Strauba« (Discovering Joseph Straub's works of art), a Ksenija Škarić studiju »Polikromija: istraživanje tipologije, tehnologije i majstora na hrvatskom korpusu« (Polychromy: the study of the typology, technology, and masters of the Croatian corpus). Posljednja autorica ističe koliko je međunarodna suradnja između restauratora, konzervatora i povjesničara umjetnosti bila važna da se prepoznaju novine koje su kipari iz obitelji Straub donijeli na hrvatski prostor, a koje su uočene kroz usporedbe zahvata i laboratorijske analize.

Nakon studija slijedi katalog u kojem su redosljedom starosti braće – a unutar svakoga od njih abecednim redosljedom lokaliteta na kojima se djela nalaze – prikazana sva poznata djela i to kroz kataloški opis, kraći osvrt na probleme narudžbe, atribucije i druge zanimljivosti te fotografiju (na mrežnoj stranici i više njih), uz prateću bibliografiju. Katalog hrvatskih djela pripremile su Martina Ožanić i Ksenija Škarić, osim kataloške jedinice glavnog oltara u Pakracu, koju su napisale Martina Wolff-Zubović i Ksenija Škarić. Sve tri spomenute autorice doktorirale su na temama vezanima za drvenu skulpturu i altaristiku, a imaju iskustvo konzervatorskog (Ožanić) i restauratorskog rada (Wolff-Zubović i Škarić) pa s takvim kapitalom stručnog i istraživačkog znanja ne začuđuje da je hrvatska dionica imala važnu ulogu ne samo u monografiji nego i u projektu, a Hrvatski restauratorski zavod bio u njemu organizacijski vodeća ustanova.

Na kraju izdanja popis je arhivskih izvora i onih dokumentacijskih, poput neobjavljenih konzervatorskih i restauratorskih elaborata i studija («Addenda: Archival sources and other documentation»), zajednički popis literature i pokrata («Literature, List of abbreviations»). Posebnu vrijednost monografije čini bogata oprema fotografijama, dobro izabranima, snimljenima i reproduciranim, što su ih snimila trideset i dva autora fotografija (dijelom ujedno i autori studija ili kataloških jedinica u monografiji).

Monografija *Tracing the Art of the Straub Family* [*Tragom umjetnosti obitelji Straub*] osim stručnih novina poučava kako je korisnije poznavati zajedničke uzlete u prošlosti nego upirati prstom u neuralgične zglobove sadašnjosti. Možda neki novi naraštaj, poučljiviji od našega, u tome nađe smisao i snagu da kulturno-povijesno zajedništvo promotri kao opću vrijednost. U spomenu teško poučljivih mislim u prvom redu na Petera Handkea, sada nobelovca, koji je prije mnogo godina srednju Europu proglasio pukim »meteorološkim pojmom«, no čini se da ta tvrdnja ni na nebu ni »na terenu« ne stoji. Podrijetlom iz Wiesensteiga (tada u Bavarskoj), Straubovi su altarističko-kiparskim rješenjima – a ona su samo jedna od tetiva srednjoeuropskoga vezivnog tkiva – prema riječima Danka Šoureka, jednog od recenzenata (drugi je Peter Steiner): »obogatili umjetničku panoramu prijestolnica i trgovišta, gradova i sela u širokom luku od obronaka južnonjemačkih Alpa do rubova Panonske nizine uz samu granicu s Osmanskim Carstvom«. U drugoj trećini 18. stoljeća, kada u Hrvatskoj djeluje Franz Anton Straub, mir na granici s Osmanlijama ohrabrio je unos raskošnijega liturgijskog namještaja s baroknim ornamentima, umnažanje oltara, inscenacije za orgulje na pjevalištima i propovjedaonice u lađama te druge novine u crkvenim prostorima iz *galantnoga stoljeća*, kako je još prije stotinu godina to razdoblje nazvao Josip Matasović.

Sanja Cvetnić